

Pupukis – 2014. gada putns: neveiksmes, veiksmes un tālākais

2013. gada nogalē, pasludinot pupuķi par 2014. gada putnu, mums bija daudz plānu, bet šķiet, ka viena no plāniem raksturīgākajām īpašībām ir tā, ka tie mēdz neīstenoties. Daži no pupuķim vēltītajiem (tostarp neplānotajiem) pasākumiem gan izvērtās labāk, nekā plānots, bet par visu pēc kārtas...

Kā jau stāstīts iepriekš, viens no galvenajiem iemesliem pupuķa iecelšanai gada putna godā bija cerība uzzināt vairāk par Latvijas pupuķu migrācijas ceļiem un ziemošanas vietām. 2013. gadā Šveices Ornitoloģijas institūta organizētā pētījumā pēc minētā institūta doktoranta Rina van Vejka (*Rien van Wijk*) iniciatīvas noķērām un ar ģeolokatoriem aprīkojām 19 pupuķu, kuri pagājušajā gadā bija jānoķer vēlreiz, lai aparātņus noņemtu un iegūtu tajos saglabāto informāciju.

Diemžēl visas sezonas garumā tā arī neizdevās dabūt rokā nevienu no aprīkotajiem pupuķiem. Acīmredzot pieeja, par ko sākumā sajūsminājos gan es, gan Rins, izrādījās nepareiza. Aizpagājušajā gadā pupuķus ķērām uz mānpupuķi un dziesmas ierakstu, tā, protams, noķerot galvenokārt tēviņus. Pērn nācās pārliecināties, ka, maija otrās puses dullumam pārejot, pupuķu tēvi uz ierakstu gan atsaucas, bet tik nikni, lai uzbruktu mānpupuķim un iekristu tīklā, vis nav.

Mātītes nav jākacina ar ierakstu, tās var, perējumu neapdraudot, noķert uz līgdas. Aizpērn vienu no retajām mātītēm noķērām pie viena no Ādažu poligona pupuķu būriem. Šajā būrī arī 2014. gadā noķērām mātīti, gredzenotu, bet citu. Vislielākās cerības liku uz dārzu pie Baložiem, kur pie ģeolokatoriem tika abi dārzi līgdojošā pāra pupuķi. Šeit pupuķi līgdojuši 11 gadu no vietas, bet 2014. gadā – nekā...

Jāsaka gan, ka pupuķi šogad nelīgdoja daudz kur. Ādažu poligonā, kur, lai kompensētu drupu un veco ēku novākšanu, 2013. gada beigās tika uzstādīti jauni pupuķu būri, kopējo pupuķiem pieejamo būru skaitu palielinot līdz 53, būros līgdoja tikai 11 pāru, kas ir tikai nedaudz vairāk

nekā iepriekšējos gados, un pat tiem nedaudzajiem, kuri līgdoja, sekmes bija visai vājas – līgdas izpostītas, mazuļi gājuši bojā... Ticami, ka mazuļu mirstībā vainojams pārmēru aukstais pavasaris, kas nāca par ļaunu arī pupuķa radniecei un kaimiņienei zaļajai vārņai.

Viesturs Ķerus (pirmais no kreisās) ar ekskursijas dalībniekiem Ādažu poligonā.

Foto: M. Skrivļa-Čevers

Cerams, ka šis būs pupuķu ligzdošanai labvēlīgs gads. Katrā ziņā Ādažu pupuķiem ligzdošanas iespējas būs vēl labākas nekā pērn. Gada putnam par godu Rīgas Nacionālais zooloģiskais dārzs gadskārtējo Putnu dienu ietvaros rikoja pupuķu būrišu darbnīcu. Es pats, kas esmu uztaisījis vien divus pupuķu būrus, kopā ar Zoodārza pārstāvi Māri Lielkalnu, kurš nav uztaisījis nevienu, pasākumā uztājos kā būru lietpratējs un pat svinīgi iedzinu vienu naglu, bet būrus gatavoja gan Zoodārza apmeklētāji, gan Nacionālo bruņoto spēku karavīri, gan aizsardzības ministrs Raimonds Vējonis. Pašlaik Putnu dienās tapušie būri uzstādīti Ādažu poligonā un gaida atgriežamies pupuķus. Zoodārza Putnu dienu sakarā Ingmārs Līdaka uzņēma mazu, bet jauku Ādažu pupuķiem veltītu filmiņu, ko var apskatīt internetā: <http://ej.uz/pupukfilma>.

Laika trūkuma dēļ neizdevās sarīkot plānoto fotokonkursu (bet par labām pupuķu fotogrāfijām būšu pateicīgs joprojām), toties bērnu zīmējumu konkurss gan izdevās. To rīkojām sadarbībā ar bērnu un jauniešu centru "Daugmale", Aizsardzības ministriju un veikalu "Apavi 40+". Kopā konkursam tika iesniegts 131 darbs, un,

sakot "darbs", gribu teikt, ka ne visi bija zīmējumi. Konkursa nolikumā pieļauto iespēju darbu veikt jebkāda tehnikā bērni bija izmantojuši godam, radot pat stikla pupuķus. Arī zīmēto pupuķu daudzveidība bija patīkama. Savulaik LOB rīkotos gada putnu zīmējumu konkursos varēja viegli atpazīt dažas fotogrāfijas, ko cītīgi pārzīmējusi liela daļa autoru, bet šoreiz nekas tāds nebija manāms. Lai gan sākotnēji nebijām to plānojuši, pēc bērnu un jauniešu centra "Daugmale" (konkrēti – Ilzes Rimicānes) iniciatīvas konkursa noslēgumā sarīkojām arī darbu izstādi.

Bērnu darbus vērtēja gan LOB, gan Aizsardzības ministrijas pārstāvji, gan portāla "Draugiem.lv" lietotāji. Galu galā par labākajiem atzina Santas Annas Lutinskas, Aleksijas Anastasijas Sarapes, Rasas Skrivļas-Čeveres, Nila Bušmaņa un Annijas Akmentiņas zīmējumus.

Balvā piedāvātajā ekskursijā uz Ādažu poligonu dažādu apstākļu dēļ gan varēja piedalīties tikai divi no uzvarējušo zīmējumu autoriem. Ņemot vērā slikto sezonu, biju mazliet nobažījies par to, ko varēšu piedāvāt pupuķu interesentiem, bet galu galā

pasākums vainagojās ar pupuķu mazuļu gredzenošanu, turklāt pašā ekskursijas noslēgumā novērojām arī zaļo vārnu, un šķiet, ka dalībnieki mājās devās apmierināti.

Kā jau katru gadu, aicinājām iedzīvotājus ziņot par gada putna novērojumiem. Iedzīvotāji ziņoja cītīgi, bet diemžēl uz raksta tapšanas brīdi visus pa e-pastu vai telefonu saņemtos ziņojumus neesmu varējis apkopot un ievadīt datubāzē. Portālā "Dabas dati" ziņots 121 pupuķu novērojums, kas ir par 30 vairāk nekā 2013. gadā. Visas šīs ziņas noderēs jaunajam Eiropas ligzdojošo putnu atlantam.

Ziņojot par to, ka pupuķis būs gada putns, uzsveru, ka šoreiz neaktualizēsim īpašas aizsardzības problēmas, vien aicināsim iepazīt šo skaisto putnu un priecāties par to. Arī šajā ziņā plāni neistenojās. Kolēģe Antra Stipniece vērsa manu uzmanību uz kādas zemesvēžu indes reklāmu internetā. Preparāts "Medvegon" paredzēts zemesvēžu un skudru indēšanai, turklāt ir bīstams putniem. Tā kā zemesvēzis ir viens no iecienītākajiem pupuķu barības objektiem, šādas indes izmantošana, protams, radīja zināmas bažas. Mēģinot vairākās iestādēs noskaidrot, kādi ir nosacījumi šā preparāta lietošanai, sadūros ar mulsumu: "Vai tad kaut kas nav kārtībā?"

Kārtībā tiešām nav. "Medvegon", ko latviešu dārzkopji kaisa zemē, aktīvā viela ir fipronils. Vispārzināms draņķis, ko ES aizliegts izmantot sēklu kodināšanai (izņemot sēklas, kuras paredzēts sēt siltumnīcās). Tā kā zemesvēžu inde formāli neskaitās augu aizsardzības līdzeklis, bet biocīds, uz to attiecas citi likumi. Viens no šiem likumiem ir Eiropas Komisijas direktīva 2011/79/ES, un par fipronilu šajā direktīvā teikts: "Savienības līmeņa riska novērtējumā novērtēti tikai profesionālie lietojumi iekšējās telpās pēc lietošanas cilvēkiem un dzīvniekiem normālos apstākļos parasti nepieejamās vietās. Novērtējot pieteikumu atļaujai lietot produktu (..) dalībvalstis (..) izvērtē tos lietojumus vai iedarbības scenārijus un tos riskus attiecībā uz cilvēku

Ekskursija uz Ādažu poligonu.
Foto: M. Skrivļa-Čevers

Bērnu zīmējumu konkursa uzvarētāju darbi.

populācijām un vides segmentiem, kas nav pārstāvēti Savienības līmeņa riska novērtējumā.”

Tātad Eiropas Savienības līmenī fipronilu saturošu biocīdu izmantošanas riski vērtēti tikai “profesionāliem lietojumiem iekšējās”, kamēr Latvijā zemesvēžus indēt griboši amatieri to kaisa dārzā... Kur direktīvā prasītais risku izvērtējums? Nav, jo izrādās, neviens nav iesniedzis pieteikumu atļaujai lietot šo produktu. Man tika paskaidrots, ka atļaujas gan nav, bet toties ir inventarizācijas numurs, kas ļauj šo līdzekli tirgot tikai(!) līdz 2016. gada 30. septembrim.

Par laimi, šis jautājums rūp arī manai kolēģei Vides konsultatīvajā padomē Janai Simanovskai, ko nevar tik viegli kā mani apjucināt ar ķīmiju regulējošajiem likumiem un to terminoloģiju. Janai iesaistoties

diskusijās ar atbildīgajām iestādēm, nonācām līdz sanāksmei Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijā, kuras rezultātā par šo jautājumu atbildīgais Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs bija gatavs apturēt “Medvegon” un citu fipronilu saturošo un ārpus telpām lietojamo biocīdu tirdzniecību jau līdz šā gada 1. martam. Iespējams, “Medvegon” pazušana no veikalu plauktiem ir labākais, ko esam izdarījuši pagājušā gada putnam – pupuķim. Tomēr stāsts par melno stārķi un DDT atgādina, ka indēti tiek ne tikai dārzu putni. Acīmredzot laiks ķerties pie biocīdu un augu aizsardzības līdzekļu likumdošanas apgaves.

Nobeigumā vēlos pateikties tiem, kas piedalījās pupuķim veltītajos pasākumos. Paldies Ingai Freibergai, Kasparam Funtam, Aigaram Kalvānam un Ingmāram Līdakam, kas palīdzēja

(brīžiem bezcerīgi garlaicīgajā) pupuķu ķeršanā. Pateicos arī Ievai Mārdagai un Edmundam Račinskim, kas palīdzēja apsekot pupuķu būrus un ievāca šveiciešu pētījumam nepieciešamās pupuķu spalvas. Konkursu “Uzzīmē pupuķi!” dažādos veidos atbalstīja Ilze Rimicāne (BJC “Daugmale”), Dace Ankipāne (Aizsardzības ministrija) un Zaiga Brača (“Apavi 40+”). Urbjoties cauri biocīdu izmantošanas regulējumam un diskusijās ar atbildīgajām iestādēm ļoti noderēja Janas Simanovskas līdzdalība. Paldies arī visiem, kas ziņoja par novērotiem pupuķiem. Ziņojiet arī turpmāk!

VIESTURS ĶERUS,
viesturs@lob.lv

Summary

Hoopoe – Bird of the Year 2014: failures, successes and the future /Viesturs Ķerus/

In 2014 the Hoopoe was chosen to be “The Bird of the Year”. The attempts to retrieve the geolocators, with which 19 Hoopoes were equipped in 2013, failed. 2014 was also a bad year for Hoopoe breeding, as the breeding success was very low, probably due to the cold spring. However, there were also some successful events: new nestboxes were set up in the military training area “Ādaži”, and a Hoopoe drawing competition for children was organised. The biggest success of the campaign was a ban on a pesticide potentially harmful to Hoopoes.